אתא ר' חייא הדר לרישא עייל בר קפרא הדר לרישא אתא ר"ש ברבי הדר לרישא אתא ר' חנינא [א](בר) חמא אמר כולי האי נהדר וניזיל לא הדר איקפיד ר' חנינא אזל רב לגביה תליסר מעלי יומי דכפורי ולא איפיים והיכי עביד הכי והאמר ר' יוסי בר חנינא כל המבקש מטו מחבירו אל יבקש ממנו יותר משלש פעמים [א]רב שאני ור' חנינא היכי עביד הכי [ב]והאמר רבא כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו אלא ר' חנינא חלמא חזי ליה לרב דזקפוהו בדיקלא וגמירי דכל דזקפוהו בדיקלא רישא הוי אמר (א) שמע מינה בעי למעבד רשותא ולא איפיים כי היכי דליזיל ולגמר אורייתא בבבל ת"ר [ג]מצות וידוי ערב יוה"כ עם חשכה אבל אמרו חכמים [ב]יתודה קודם שיאכל וישתה שמא תטרף דעתו בסעודה [ג]ואע"פ שהתודה קודם שאכל ושתה מתודה לאחר שיאכל וישתה שמא אירע דבר קלקלה בסעודה [ד]ואף על פי שהתודה ערבית יתודה שחרית שחרית יתודה במוסף במוסף יתודה במנחה במנחה יתודה בנעילה [ה]והיכן אומרו יחיד אחר תפלתו ושליח צבור אומרו באמצע מאי אמר אמר רב אתה יודע רזי עולם ושמואל אמר ממעמקי הלב ולוי אמר ובתורתך כתוב לאמר ר' יוחנן אמר רבון העולמים ר' יהודה אמר כי עונותינו רבו מלמנות וחטאתינו עצמו מספר רב המנונא אמר [ד]אלהי עד שלא נוצרתי איני כדאי עכשיו שנוצרתי כאילו לא נוצרתי עפר אני בחיי ק"ו במיתתי הרי אני לפניך ככלי מלא בושה וכלימה יהי רצון מלפניך שלא אחטא ומה שחטאתי מרוק ברחמיך אבל לא ע"י יסורין והיינו וידויא דרבא כולה שתא [ה]ודרב המנונא זוטא ביומא דכפורי אמר [ו]מר זוטרא לא אמרן אלא דלא אמר אבל אמר אבל אנחנו חטאנו תו לא צריך דאמר בר המדורי הוה קאימנא קמיה דשמואל והוה יתיב וכי מטא שליחא דצבורא ואמר אבל אנחנו חטאנו קם מיקם אמר שמע מינה [ו]עיקר וידוי האי הוא תנן התם [ז]בשלשה פרקים בשנה כהנים נושאין את כפיהן ארבעה פעמים ביום בשחרית במוסף במנחה ובנעילת שערים ואלו הן שלשה פרקים בתעניות ובמעמדות וביום הכפורים מאי נעילת שערים רב אמר צלותא יתירתא ושמואל אמר מה אנו מה חיינו מיתיבי [ח]אור יוה"כ [ז]מתפלל שבע ומתודה בשחרית מתפלל שבע ומתודה במוסף מתפלל שבע ומתודה א) במנחה מתפלל שבע ומתודה בנעילה מתפלל שבע ומתודה (ב) [א] [ט]תנאי היא א] דתניא יום הכפורים עם חשיכה מתפלל שבע ומתודה וחותם בוידוי דברי ר"מ וחכמים אומרים מתפלל שבע ואם רצה לחתום בוידוי חותם תיובתא דשמואל תיובתא עולא בר רב נחית קמיה דרבא פתח באתה בחרתנו וסיים במה אנו מה חיינו ושבחיה [י]רב (ג) הונא בריה דרב נתן אמר ויחיד אומרה אחר תפלתו אמר רב [ח]תפלת נעילה פוטרת את של ערבית רב לטעמיה דאמר צלותא יתירא היא וכיון דצלי ליה תו לא צריך ומי אמר רב הכי והאמר רב הלכה [כ]כדברי האומר תפלת [ט]ערבית רשות לדברי האומר חובה קאמר מיתיבי [ל]אור יום הכפורים מתפלל שבע ומתודה שחרית שבע ומתודה מוסף שבע ומתודה [מ]בנעילה מתפלל שבע ומתודה ערבית מתפלל שבע מעין שמונה עשרה רבי חנינא בן גמליאל משום אבותיו מתפלל שמונה עשרה שלימות

מפני

אתא ר' חייא. וגם הוא היה חפץ לפסוק עמו וחזר בשבילו לראש הפרשה: **רב שאני.** מחמיר היה לעצמו: **חלמא חזא ליה לרב.** ראה חלום על רב שתלאוהו בדקל והוא סימן נשיאות ראש וגדולה וכו' חנינא ראש ישיבה היה כדאמר רבי (כתובות דף קג:) בשעת פטירתו חנינא בר חמא ישב בראש וכשראה חלום זה על רב דאג למות לפי שאין מלכות נוגעת בחברתה אמר אדחייה מהכא ויברח לבבל מפני ושם יהיה ראש ולא נדחין למות בשבילו: **עם חשיכה.** לאחר אכילה מקבלו עליו יוה"כ: **שמא תטרף דעתו.** מחמת שכרות: **דבר קלקלה.** של חטא: **ממעמקי הלב.** תפלה היא: **בתורתך כתוב.** כי ביום הזה יכפר [נ]: **רבון העולמים.** כי לא על צדקותינו וכו': **בתעניות.** של גשמים: **ובמעמדות.** ארבעה ימים בכל שבת שאנשי משמר ישראל מתכנסין בעריהן ומתענין וקורין במעשה בראשית כדאמרינן במס' תענית (דף כו.) והתם מקשינן ותעניות ומעמדות מי איכא בהו מוסף ומשנינן הכי קאמר כהנים נושאין את כפיהן כל זמן שמתפללין ואפי' במנחה לפי ששלשה פרקים הללו תעניות הם ואין שכרות במנחה אבל שאר ימות השנה אין נשיאות כפים במנחה ויש מהן ארבע פעמים ביום: **צלותא יתירתא.** מתפלל שבע כשאר התפלות: **ושמואל אמר מה אנו ומה חיינו.** אומר ואינו מתפלל: **אור יום הכפורים.** ליל יום הכפורים: **וחותם בוידוי.** גרס בתוספתא אינו חותם מקדש ישראל אלא האל הסולחן וחכמים אומרים כל מקום שזקוק לשבע אף בשאר התפלות אם רצה לחתום בוידוי חותם כך שמעתי אבל לא גרס לה בתוספתא [ס] הכי אלא וחכמים אומרים מתפלל שבע ואם רצה לחתום בוידוי חותם ואנעילה קיימי קתני מיהת נעילה מתפלל שבע ומתודה תיובתא דשמואל תיובתא: **נחית קמיה דרבא.** בנעילה ולשון נעילה פליגי (ד) אמוראי בברכו' ירושלמי [ע] חד אמר נעילת שערי שמים וחד אמר נעילת שערי עזרה: **וכיון דצלי.** משחשיכה תו לא צריך: **והא אמר רב.** במס' ברכות [פ] תפלת ערבית רשות ומאי פוטרת דקאמר: **לדברי האומר חובה קאמר.** דזו פוטרתה: **מיתיבי וכו'.** קתני נעילה וקתני ערבית: **שבע מעין שמונה עשרה.** ג' ראשונות וג' אחרונות כתיקנן ואומר הביננו באמצע שיש בה מעין שלש עשרה ברכות והיא תפלה קצרה שתיקנו לעוברי דרכים ולמוצאי יוה"כ התירו לאמרה כה מפני הטורח:

תנאי

והאמר רב תפלת ערבית רשות. תימה לרב דאמר תפלת ערבית רשות האמר פרק תפלת השחר (ברכות דף כו.) טעה ולא התפלל ערבית מתפלל שחרית שתים ואמר נמי התם בסוף פרק תפלת השחר (שם דף ל:) טעה ולא הזכיר של ראש חודש בלילה אין מחזירין אותו לפי שאין מקדשין את החודש בלילה הא לאו הכי מחזירין ואמאי תיפוק ליה דתפלת ערבית רשות ואומר ר"י נהי דרשות היא אין לבטלה בחנם אם לא מפני שום מצוה עוברת או סרח המייניה דפ"ק דשבת (דף ט:) דלא מטרחינן ליה וכן עלה על מטתו בירושלמי דאין מטריחין אותו שירד תדע כיון דיעקב אבינו תיקנה לא תיקנה לבטלה ועוד כיון דכנגד אברים ופדרים היא שמעלן ומקטירין כל הלילה נהי דלא מעכבי כפרה מ"מ מצוה להקטיר תפלת ערבית נמי מצוה ותימה מאי פריך הכא והאמר רב תפלת ערבית רשות והאמרינן דבחנם אין לבטלה וי"ל דאין זה בחנם דבליל יוה"כ מצוה לטרוח ולהכין צורכי סעודה דהוי כעין יו"ט כדאמרי' במדרש דבמוצאי יוה"כ בת קול יוצאת ואומרת לך אכול בשמחה לחמך וכמו שפירשנו שאין לבטלה בחנם אפי' למ"ד תפלת ערבית רשות הכי משמע בירושלמי דתפלת השחר דלמ"ד תפלת ערבית חובה אין תפלת נעילה פוטרתה ולמ"ד רשות תפלת נעילה פוטרתה משמע אבל בחנם אין לבטלה ואע"פ שחולק על הש"ס שלנו בזה דבגמרא דידן משמע דרב לדברי האומר חובה קאמר אבל למ"ד רשות לא בעיא תפלה לפוטרה מ"מ במה שאנו יכולין להשוותם יש לנו להשוותם [צ]וכה"ג פי' גבי אין מקדשין את החודש בלילה אע"ג דתפלת ערבית רשות כיון דשוייה עליה חובה שפיר דמי ולהכי צריך להאי טעמא דאין מקדשין החודש בלילה ואין נראה לר"י דהאמר כפ"ק דשבת [ק] למ"ד תפלת ערבית רשות מכי שרא המייניה לא מטרחינן ליה הא אי לא שרא המייני' מטרחינן ליה אע"פ שלא התפלל כלל וכי תימא כיון שהתפלל בשאר לילות שויא עליה חובה א"כ אמאי איצטריך לשנויי הכא דרב לדברי האומר חובה קאמר לימא דאפי' לדידיה דס"ל רשות כיון דשויא עליה חובה בשאר לילות חובה היא עילויה ובעיא תפלה למיפטריה על כן נראה כדפרישית: **מתפלל שבע מעין שמונה עשרה ברכות.** פירש רשב"ם טעמא משום דכיון דאכתי הוא בתענית חשוב כיוה"כ להכי מתפלל שבע ולפי שכבר פנה היום וחול הוי להכי מתפלל מעין י"ח:

מפני

צט א מיי' פ"ב מהלכות תשובה הלכה ט טוש"ע א"ח סי' תרו סעיף א:
ק ב מיי' שם הלכה ז טוש"ע א"ח סי' תרז סעיף א:
קא ג ד מיי' שם:
קב ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף א בהג"ה:
קג ו מיי' שם הלכה ח טוש"ע שם סעיף ג בהג"ה:
קד ז מיי' פ"א מהלכות תפלה הלכה ח ופ"ג הלכה ז טור א"ח מסי' תרעט עד סי' תרכב:
קה ח מיי' פ"א שם טוש"ע א"ח סי' תרכד סעיף א:
קו ט מיי' פ"א מהלכות תפלה הל' ו ופ"ג הל' ו ופ"ט הלכה ט סמג עשין יט טור א"ח סימן רלה רלו:

◆

מוסף רש"י

כל המעביר על מדותיו. שאינו מדקדק למדוד מדה למצערים אותו ומניח מדותיו והולך לו, כמו (לעיל לג.) אין מעבירין על המצות, (עירובין סד:) אין מעבירין על האוכלין, מניחן והולך לו (ר"ה יז.). **מעבירין לו על כל פשעיו.** אין מדת הדין מדקדקת אחריו אלא מנחתן והולכת (שם). **איני כדאי.** לא הייתי חשוב והגון להיות נוצר, ועכשיו שנוצרתי. מה חשיבותי הרי אני כאילו לא נוצרתי (ברכות יז.). **ק"ו במיתתי.** שבמיתתי עפר אני (שם). **מרק.** כלה והפס (שם). **ובנעילת שערים.** מפורש בברכות ירושלמי בפרק תפלת השחר איתמי נעילה, יש אומרים נעילת שערי מקדש וי"א נעילת שערי שמים שנועלים אותן לעת ערב בגמר תפלה, ונוהגין היו להתפלל תפלת נעילה בכל תעניתם כדרך שמתפללין ביוהכ"פ (תענית כו.). **אור יוה"כ.** ליל כניסתו (נדה ח:). **שבע מעין שמונה עשרה.** שאומר בשבעה ברכות מעין שמונה עשרה, כגון ג' ראשונות וג' אחרונות כתקנן ואומר הביננו באמצע ומסיים בשומע תפלה כדאמרינן בברכות (כט.) ויש בה מעין כולם (נדה ח.).

◆

רבינו חננאל

ר' חנינא איקפד עליה דרב משום דאמר קמיה דרבי כד על ר' חנינא כמה נהדר וניזיל. ואזל רב לגבי' דרב חנינא י"ג מעלי יומי דכפורי ולא איפייס ליה. והיכי עביד רב הכי, והאמר ר' יוסי בר חנינא כל המבקש מטו מחבירו אל יבקש יותר מג' פעמים. ושנינן הני מילי אדם עם חבירו, אבל תלמיד בהדי רבו שאני. כלומר, ר' חנינא רבו של רב הוה. ור' חנינא היכי עביד הכי לית ליה הא (דרבה) [דרבא] דאמר כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו. וא[מרינן] ר' חנינא חזא לחלמא דזקפיה לרב ואמר אידחייה לבבל דליגמר אורייתא התם. ת"ר מצות וידוי ערב יום הכפורים עם חשיכה, אבל אמרו חכמים מתודה אדם קודם שיאכל וישתה שמא תטרוף דעתו עליו בסעודה, ואע"פ שהתודה קודם אכילה ושתיה יתודה לאחר הסעודה, ואע"פ שהתודה ערבית יתודה שחרית, ויתודה במוסף ויתודה במנחה ויתודה בנעילה. והיכן אומרה, יחיד אומרה אחר תפלה ושליח ציבור אומרה באמצע. מאי היא, רב אמר אתה יודע רזי עולם, ושמואל אמר אתה יודע עומקי של לב, ולוי אומר ובתורתך כתוב לאמר, ור' יוחנן אמר רבון כל העולמים, ורב אמר רבו עונותינו מלמנות, ורב המנונא אמר אלהי עד שלא נוצרתי איני כדיי ר'. והיינו וידויא [ד]רבה כוליה שתא, וידויא דרב המנונא זוטי ביומא דכפורי. אמר מר זוטרא לא אמרן אלא דלא אמר אבל אנחנו חטאנו, אבל אמר אנחנו חטאנו תוב אינו צריך. אמר בר המדורי הוה קאימנא קמיה דמר שמואל והוה יתיב, כיון שהגיע שליח ציבור לאבל אנחנו חטאנו קם אכרעיה, אמינא ש"מ עיקר וידוי הדין הוא. תנן התם בשלשה פרקין בשנה כהנים נושאין את כפיהן ארבע פעמים ביום, בשחרית במוסף ובמנחה ובנעילה, בתעניות ובמעמדות וביום הכפורים. מאי נעילה, רב אמר צלותא יתירא, מעין תפילתו של יום. ושמואל אמר מה אנו. ומותבינן לשמואל מיהא דתניא אור יום הכפורים מתפלל שבע ומתודה וכן שחרית וכן מוסף וכן במנחה וכן בנעילה מתפלל שבע. ומשני שמואל תנאי היא, דתניא יום הכפורים עם חשיכה מתפלל שבע ומתודה דברי ר' מאיר, וחכמים אומרים אין זקוק לשבע ואם בא לחתום בוידוי חותם. וקימא לן כותיה דרב דאיסורא היא. עולא בר רב נתן קמיה דרבה פתח באתה בחרתנו וסיים במה אנו ושבחיה. כי האי תנא דאמר אם בא לחתום בוידוי חותם ויחיד אומרה אחר תפלתו. אמר רב תפלת נעילה פוטרת של ערבית לדברי האומר תפלת ערבית חובה. מאי טעמא צלותא יתירא היא, וכיון רצלי תוב לא צריך לצלויי תפילת ערבית. ומותבינן עליה אור של יום הכפורים מתפלל שבע ומתודה וכן בשחרית וכן במוסף וכן במנחה וכן בנעילה מתפלל שבע ומתודה בערבית מתפלל שבע מעין שמונה עשרה, ר' חנינא בן גמליאל אומר משום אבותיו מתפלל שמונה עשרה שליימות,

---

מסורת הש"ס

א) [נ"ל בר], ב) ר"ה יז. מגילה כח. לעיל כג., ג) [תוספ' פ"ד ה"ג], ד) [ברכות דף יז.], ה) [ברכות יז.], ו) גיר' רי"ף ורא"ש אמר רב המדורי לא שנו וכו' יאמר רב המדורי הוי קאימנא וכו' אמר ש"מ עיקר וידוי מעומד הוא, ז) תענית כו., ח) פסחים ג. נדה ח., ט) [עיין מהרש"א], י) [ברי"ף דף רכח. וכן ברא"ש סימן כ' ליתא נוסח' אחרת], כ) ברכות כז:, ל) [פסחים ג. נדה ח:], מ) [במנח' מתפלל שבע ומתודה בנעיל' וכו' כ"ה בפסחים ובנדה], נ) [ויקרא טז], ס) [פ"ד ה"ט], ע) [פ"ד ה"א], פ) [דף ט: לפי גיר' ס"א הנדפס שם בצד הגליון], צ) [נ"ל ובה"ג], ק) [דף ט: ושם].

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' רישא הוי אמר (ס"מ בעי למעבד וכו' ולגמר אורייתא בבבל) תא"מ ונ"ב ס"א אדחייה ולא נדחין וכן משמע מפירש"י: (ב) שם בנעילה מתפלל שבע ומתודה יום הכפורים עם חשיכה מתפלל כו' כצ"ל ותיבות תנאי הוא דתניא נמחק: (ג) שם ושבחיה. רב נתן אבוה דרב הונא בריה דרב נתן נחית קמיה דרב פפא פתח באתה בחרתנו וסיים במה אנו ושבחיה אמר רב אחא בריה דרבא ויחיד אומרה אחר תפלתו: (ד) רש"י ד"ה נחית כו' פליגי בה אמוראי:

◆

הגהות הגר"א

[א] גמ' (תנאי היא דתניא) יוהכ"פ עם חשיכה מתפלל שבע ומתודה) תא"מ:

◆

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] גמרא תנאי היא דתניא. נראה לסיים ותו תניא [ועי' רי"ם]:

◆

הגהות מהר"י לנדא

א) גמ' במנחה מתפלל שבע ומתודה (לתנאי) [ויוה"כ] כו' כצ"ל ועי' מהרש"א [דלגירסתו קשה היינו נעילה היינו יוה"כ ע"ש]:

◆

תוס' ישנים

וחכ"א צריך שיתודה קודם אכילה כו'. ובתוספתא (פ"ד) גרס שיתודה אחר אכילה ושתיה ולע"נ שהתודה אחר אכילה ושתיה יתודה ערבית כו' וידוי יתירא זה לא מצינו אותו בתלמוד ושמא טעות סופר הוא לשם ובה"ג גרס כן אבל אמרו חכמים מתודה קודם אכילה ושתיה שמא יארע דבר קלקלה בסעודה ואע"פ שהתודה קודם אכילה ושתיה יתודה אחר אכילה ושתיה שמא תטרף דעתו עליו ואף על פי שהתודה ערבית כו' ונראה כי הגירסא שם הוא בשינוי ול"ע באחרות: **וסיים** במה אנו. והיינו תפלת אתה נותן יד לפושעים וכך אנו נוהגים: **והאמר** רב תפלת ערבית רשות. תימה מה בכך דמ"מ אין לו לבטלה בחנם כמו שר"י רגיל לפרש בפ"ק דשבת (דף ט:) אלא אם כן דוחקתו שום מצוה עוברת או סרח המייניה לאכול דאז לא מטרחינן עליה תדע שהרי יעקב אבינו תקנה וגם כנגד הקטרת אברים ופדרים היא שהן כל הלילה כדאמרי' בפ' תפלת השחר (ברכות דף כו:) וכמו שהן דלא מעכבי כפרה (אימי נמי) מ"מ מצוה בעלמא יש בהן כמו כן תפלת ערבית מצוה יש בה וא"כ שפיר קאמר הכא דפוטרתו אף לדברי האומר רשות כיון שצריך להתפלל ואומר רבי דהכא נמי אינו צריך להתפלל שהרי יש לו לעסוק בתקון צרכי סעודה למוצאי יום הכפורים שהוא יום טוב כדאמרי' במדרש שבת קול יוצאת ואומרת לך אכול בשמחה לחמך וכמו שפירשתי שאין לו לבטל תפלת ערבית בחנם כן משמע בירושלמי בפרק תפלת השחר דקאמר למ"ד תפלת ערבית חובה אין תפלת נעילה פוטרת אותה למ"ד רשות פוטרת משמע הא בלא כלום לא יפטור